Elinkeinoelämän keskusliitto EK
Asko Metsola

Elinkeinoelämän keskusliiton lausunto hallituksen esityksestä laiksi hyödyllisyysmallioikeuslain muuttamisesta

Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta talousvaliokunnalle. Kootusti EK kiinnittää valiokunnan huomiota seuraaviin seikkoihin:

- IPR-lainsäädännön valmisteluun tulee varata riittävät resurssit, jotta toimintaympäristö säilyy kilpailukykyisenä.
- Hyödyllisyysmallin keksinnöllisyysvaatimus on kannatettava muutos ja lisää oikeusvarmuutta.
- Mitätöintimenettelyä koskevat täydennykset ovat perusteltuja.
- Hyödyllisyysmallilain kielivaatimusten keventämistä olisi syytä harkita uuden patenttilain tavoin.

Yleiset huomiot

EK on ollut jäsenenä patenttilain kokonaisuudistusta valmistelevassa työryhmässä, jossa on valmisteltu myös hyödyllisyysmallilain ja maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain uudistamista. Kokonaisuudistuksen valmistelu on viivästynyt ja työryhmän määräaikoja on pidennetty, mikä johtuu työ- ja elinkeinoministeriön rajallisista henkilöresursseista. **IPR-lainsäädännön valmisteluun tulee varata riittävät resurssit, jotta toimintaympäristö säilyy kilpailukykyisenä.**

EK lausui jo syksyllä 2024 hyödyllisyysmallia koskevasta arviomuistiosta ja arviomuistion perusteella useat tutkimukset ja selvitykset viittaavat siihen, että nykyinen hyödyllisyysmallijärjestelmä ei täytä sille alun perin asetettuja tavoitteita. Järjestelmän on havaittu olevan osittain päällekkäinen patenttijärjestelmän kanssa, ja sen edut, kuten nopeus ja edullisuus, eivät näytä riittävän kompensoivan järjestelmän haittoja, kuten oikeudellista epävarmuutta ja kilpailua vääristäviä vaikutuksia. Arviomuistiossa hyödyllisyysmallin haittavaikutuksiin oli luettu erityisesti oikeusvarmuuden puute, järjestelmän mahdollinen väärinkäyttö sekä hyödyllisyysmalleista koituvien kustannusten epävarmuus (hakijalle, kolmansille osapuolille ja kilpailijoille).

Keksinnöllisyysvaatimus

Kuten hallituksen esityksessäkin todetaan, hyödyllisyysmallilain yhtenä keskeisenä tavoitteena on alun perin ollut antaa suoja sellaisille keksinnöille, jotka eivät täytä voimassa olevan patenttilainsäädännön mukaan keksinnöltä vaadittavaa keksinnöllisyystasoa (s. 8). Tämä hyödyllisyysmallijärjestelmään sisältyvä ominaisuus on toisaalta lisännyt väärinkäytösten mahdollisuutta, mutta toisaalta mahdollistanut patenttia nopeamman ja edullisemman suojamuodon tarjoamisen.

Esityksessä ehdotetaan, että hyödyllisyysmallilla suojattavalta keksinnöltä edellytettäisiin jatkossa samaa keksinnöllisyyden tasoa kuin patentilla suojattavalta keksinnöltä. Hyödyllisyysmallisuoja olisi toisin sanoen jatkossa tarkoitettu vain sellaisille keksinnöille, jotka täyttävät patentoitavuuden edellytykset, mutta joille patenttisuoja

on liian kallis tai hidas suojamuoto keksinnön laadun tai esineen lyhyen taloudellisen hyödyntämisajan vuoksi (s. 10).

Koska keksinnöllisyyttä ei ole aikaisemmin tutkittu, on hyödyllisyysmalli antanut helposti keksijälle käsityksen, että hänellä on keksinnölleen laaja suoja, vaikka hyödyllisyysmalli saattaa samasta syystä olla mitätön. Keksinnöllisyystutkimus poistaa tämän ongelman. Lisäksi tutkitulla immateriaalioikeudella olisi omat etunsa myös mahdollista loukkauskannetta ajatellen. Markkinaoikeuden käytännön perusteella hyödyllisyysmallin ja patentin keksinnöllisyysvaatimukset eivät käytännössä juuri eroa toisistaan.

Ehdotuksen myötä hyödyllisyysmallisuojan ja patenttisuojan päällekkäisyys lisääntyy huomattavasti. Muutos poistaa yhden keskeisimmistä eroista näiden kahden suojamuodon välillä, mikä voisi vähentää hyödyllisyysmallisuojan itsenäistä merkitystä ja käyttöarvoa. Jos järjestelmän kustannukset ja käsittelyajat ovat samat tai lähes samat kuin patentilla, herää väistämättä kysymys mihin tarvitaan kahta erilaista järjestelmää. Toisaalta Suomen sääntely lähestyy Saksan mallia ja yhdenmukaistuu eri maiden välillä. Yhdenmukaisempi sääntely lisää oikeusvarmuutta, koska keksinnöllisyyden arviointiin muodostuu selkeä ja vakiintunut tapa. Myös valtaosa lausuntokierroksella lausuneista kannatti keksinnöllisyysvaatimuksen yhtenäistämistä.

Vientivalmistuspoikkeuksen poistaminen hallituksen esityksestä

Vielä lausunnoille lähetetyssä esitysluonnoksessa hyödyllisyysmallioikeuden tuottamaa yksinoikeutta ehdotettiin rajattavaksi siten, ettei se käsittäisi sellaisen hyödyllisyysmallioikeudella suojatun tuotteen valmistamista Suomessa, joka saatetaan vaihdantaan Suomen ulkopuolisilla markkinoilla. Ehdotettu poikkeus olisi koskenut ainoastaan Suomen ulkopuolelle vietävien tuotteiden valmistamista Suomessa ja esitysluonnoksen mukaan ehdotuksen tavoitteena oli turvata suomalaisten vientiyritysten investointi- ja kilpailukykyä tilanteessa, jossa ulkomailla toimivat yritykset voisivat suomalaisen hyödyllisyysmallijärjestelmän avulla häiritä vientituotteiden valmistamista Suomessa, mutta suomalaisilla vientiyrityksillä ei olisi käytössään vastaavaa keinoa ulkomailla, koska Suomessa rekisteröity hyödyllisyysmalli on voimassa vain Suomessa (esitysluonnoksen s. 13).

EK kannatti tätä ns. vientivalmistuspoikkeusta ja olisi toivonut rajauksen olevan laajempikin. Useimmissa esitysluonnoksesta annetuissa lausunnoissa suhtauduttiin vientivalmistuspoikkeukseen kuitenkin kriittisesti ja esimerkiksi markkinaoikeus kiinnitti huomiota vuonna 2025 antamaansa tuomioon, jossa se katsoi, että suomalaisen yhtiön tuotteiden saattaminen vaihdantaan ulkomaille tarkoittaa sitä, että tuotteet saatetaan vaihdantaan myös Suomessa (MAO tuomio nro 698/2025). Lopullisesta hallituksen esityksestä vientivalmistuspoikkeus päätettiinkin poistaa.

Useat lausunnonantajat katsoivat, että vientivalmistuspoikkeuksen sijasta väärinkäytösriskiin tulisi vastata menettelyllisillä keinoilla, kuten mitätöintimenettelyn uudistamisella, tai puuttumalla oikeuksien väärinkäyttöön hyödyllisyysmallilainsäädännön ulkopuolisilla keinoilla. Toisaalta sääntelyä olisi voitu myös täsmentää

esimerkiksi rajaamalla poikkeuksen soveltamisalaa tai selkeyttämällä tuotteen valmistamisen käsitettä. On kuitenkin hyvä, että mitätöintimenettelyä kehitetään.

Mitätöintimenettelyn uudistamistarpeet

Lausuntopalautteen perusteella esityksessä ehdotetaan kuitenkin lain 19 §:ään uutta 4 momenttia, jonka mukaan uutta mitätöintiä koskevaa hakemusta ei lähtökohtaisesti oteta tutkittavaksi, jos asia koskee samoja asianosaisia ja samaa hyödyllisyysmallia. Markkinaoikeuden lausunnon perusteella lain 23 §:ään ehdotetaan niin ikään uutta 3 momenttia, jonka mukaan tuomioistuimelle saa valitusasiassa esittää uusia suojavaatimuksia vain pätevästä syystä. Ehdotus vastaa asiasisällöltään uuden patenttilain 121 §:ää.

EK pitää nyt ehdotettuja täydennyksiä hyvinä ja perusteltuina, mutta kannustaa jatkoselvittämään myös arvioitua mahdollisuutta uudistaa hyödyllisyysmallin mitätöintimenettelyä erityisesti siten, että hyödyllisyysmallin rekisteröinnin mitättömäksi julistamista voisi vaatia riita-asiana markkinaoikeudessa loukkauskanteen käsittelyn yhteydessä.

Lopuksi

Hyödyllisyysmallijärjestelmään tehtävien muutosten vaikutuksia on vaikea ennakoida, sillä kaikkien aineettoman omaisuuden suojamuotojen käytön taustalla vaikuttavat yritysten tarpeet, jotka voivat muuttua ajan ja liiketoiminnan sekä yhteiskunnallisen kehityksen myötä.

Monikansallisten yritysten näkökulmasta hyödyllisyysmallin käyttöä on jarruttanut se, että hakemusta ei voi laatia englanniksi kuten patenttihakemusta. Uudessa patenttilaissa (653/2026) kielivaatimuksia vieläpä kevennetään siten, että kansallisen patentin osalta ei enää edellytetä, että patenttivaatimukset on laadittu tai käännetty molemmille kansalliskielille, vaan suomen tai ruotsin kielellä tehtyjen hakemusten käännösvaatimuksista luovutaan kokonaan. Lisäksi englanninkielisten patenttihakemusten käännökset voi antaa myöhemmin ja jatkossa myös SPC-hakemus voi olla englanniksi. Myös hyödyllisyysmallilain kielivaatimusten keventämistä voisi harkita.